

Mirabeau. *Erotische romans. Mijn bekering & Hic-et-Haec.* Uit het Frans vertaald en van een nawoord voorzien door Corine Kisling en Paul Verhuyck.

De Arbeiderspers

Vivant Denon. *Wordt niet vervolgd.* Uit het Frans vertaald door Zsuzsó Pennings en van een nawoord voorzien door Ivo Gay. Van Gennepe

‘In veilheden en geilheden ontwikkelt zich de kunst’, luidt een citaat van Bolland, dat ik tegenkwam in Willem Otterspeers even meeslepende als hilarische biografie van deze Leidse wijsgeer. Als goed Hegeliaan bedoelde Bolland het in algemene zin, maar wel heel in het bijzonder lijkt zijn spreuk van toepassing op de libertijnse literatuur van de achttiende eeuw, waarin geil en veil vaak op hetzelfde neerkomt. Zo bijvoorbeeld begint de korte roman *Ma conversion* van Mirabeau: ‘Tot nu toe, mijn vriend, was ik een nietsnut. Ik heb achter het vrouwelijk schoon aangelopen en ben daar kieskeurig in geweest. Maar nu is de deugd weer in mijn hart teruggekeerd en wil ik alleen nog neuken voor geld’.

Het provocerend cynisme en de verbale grofheid zijn typerend voor een deel van deze destijds veelgelezen literatuur. Vanzelfsprekend kon een boek als *Ma conversion* (1783) alleen onder de toonbank worden verkocht; het hoort thuis in wat de Amerikaanse historicus Robert Darnton de ‘literaire onderwereld van het Ancien Régime’ heeft genoemd. In het verborgene werd daar nijver geknaagd aan de pijlers van het establishment, want de grootste losbollen blijken vrijwel steeds tot de adel en de geestelijkheid te behoren. Uit de meeste illegale libertijnse romans en verhalen komt de maatschappelijke elite naar voren als een liederlijk amalgaam van wellust en corruptie.

‘Kuisheid is hier een masker, fatsoen hypocrisie’, laat Mirabeau een losbandige hofdame betogen. ‘De enige onbeleefdheid die we niet vergeven is een schrijffout’ - op deze ene uitzondering na is blijkbaar alles aan het hof geoorloofd. Elders in de roman droomt een zekere vader Ambrosius van een ‘revolutie’ die opnieuw de kerk alle macht zal geven: ‘We hopen de mensheid weer in barbarij te laten verzinken, de wetenschap te vernietigen. Die perfide filosofie, die ons in de grond vernedert willen we met wortel en al uitrukken om uiteindelijk op zoveel puinhopen het nieuwe bouwwerk van onze grootsheid te laten verrijzen! Dan zal een ijzeren hand het universum bestieren, dat aan onze grillen onderworpen zal zijn en gewijd aan ons plezier’.

Dat Mirabeau (1749-1791) zich enkele jaren later zou ontpoppen als ‘de stem van de Franse Revolutie’ (Michelet), hoeft hierna niet meer te verbazen. Toch mag ook de dubbelzinnigheid van de libertinage niet over het hoofd worden gezien. Mirabeau was geen spartaanse zedenmeester à la Rousseau, maar een gedeclasseerde edelman die zich zijn leven lang met geestdrift had overgeven aan wat hij de machthebbers verwijt.

Het bracht hem meer dan eens in de gevangenis, op grond van door zijn vader aangevraagde lettres de cachet - toentertijd een gebruikelijk middel om weerspannige kinderen in het rechte spoor te dwingen.

Bij Mirabeau heeft het niet mogen helpen. In de gevangenis schreef hij zijn

libertijnse romans en bovendien werden hem er de ogen geopend voor de juridische willekeur van het Ancien Régime. Met als gevolg onder meer een invloedrijk *Essai sur les lettres de cachet en les prisons d'Etat*, waarin Mirabeau - zij 't niet geheel belangeloos - opkomt voor de verlichte vrijheid. Op dezelfde manier kan zijn literaire libertinage worden geïnterpreteerd. Romans als *Ma conversion* en *Hic-et-Haec* (beide onlangs in het Nederlands vertaald) bevatten impliciet en soms ook expliciet een pleidooi voor seksuele vrijheid, dat strookt met de meest onorthodoxe ideeën van radicale Verlichtingsdenkers als Lamettrie en Diderot.

Het meest duidelijk blijkt dat nog uit *Hic-et-Haec*, waarin het portret wordt geschilderd van een erotische *happy family* waarvan de leden geen enkel middel onbenut laten om elkaar het hoogste genot te verschaffen. De enige rem op de lust is de mogelijkheid van een publiek schandaal. Het genot dient zich veiligheidshalve te verbergen, maar elk intrinsiek gevaar voor de openbare orde wordt met kracht ontkend: 'Wat kan het de maatschappij schelen dat ik mijn lichamelijk begeerten bevredig of niet, zolang ik geen schade toebreng aan het geluk van een ander, niemand zijn bezit ontnem, zijn geneugten geweld aandoe of verdriet of pijn veroorzaak?'

In de genoemde restricties ligt het verschil met de wellustige elite, maar ook met een medelibertijn als de markies de Sade, die in andere opzichten juist zoveel aan Mirabeau doet denken. Beiden waren in de verte familie van elkaar, beiden kwamen door hun erotomanie in moeilijkheden en zaten vanaf 1777 zelfs een tijdlang opgesloten in dezelfde gevangenis. Van enige wederzijdse waardering was echter geen sprake. Mirabeau vond Sade een weerzinwekkende perversie, Sade zou Mirabeau in zijn roman *Juliette* afdoen als een 'bedrieger' en een 'gemene spion van de monarchie'.

Toen Sade dit - in 1797 - schreef, dachten meer mensen er zo over. Vanwege zijn steun aan de monarchie in het eerste revolutiejaar was Mirabeau in diskrediet geraakt, vooral toen men - na zijn dood in 1791 - ontdekte dat de flamboyante volkstribuun bij Louis XVI op de loonlijst had gestaan. Tegenwoordig mag deze geheime connectie op meer begrip rekenen: Mirabeau was tenslotte zijn politieke ideaal van een constitutionele monarchie nooit ontrouw geworden. Maar dat was niet het oordeel van de revolutionairen die in 1792 van Frankrijk een republiek hadden gemaakt.

Mirabeau's lijk verdween weer uit het Pantheon en de vermeende corruptie werd met terugwerkende kracht op zijn hele carrière geprojecteerd. In zijn - nu strikt autobiografisch gelezen - libertijnse romans meende men het bewijs voor zijn onverbeterlijke verdorvenheid te vinden. Postuum werd de dubbelzinnigheid ervan hem fataal. De deugdzame republikeinen weigerden het verlichte verschil te zien: in hun ogen paste de edelman Mirabeau volmaakt in het beeld van totale decadentie, dat zij zich van het Ancien Régime hadden gevormd.

Dat beeld vond zijn literaire bron overigens niet alleen in de romans van Mirabeau en diens clandestiene collegae; het ontleende ook het nodige aan een andere, heel wat minder obscene en doorgaans legale vorm van literaire libertinage. In de romans van Crébillon fils, Duclos, Dorat en Laclos ontbreken de schuttingwoorden van *Ma conversion*, evenals de doorzichtige metaforen (van 'stormram' tot 'genotsgrot'

en van 'schuimklopper' tot 'chocoladekannetje') die Mirabeau in *Hic-et-Haec* hanteert. Desondanks blijkt ook uit deze zeer elegant geschreven en psychologisch verfijnde zedenschetsen dat de Franse elite zich voornamelijk bezighield met de jacht op het genot.

Een schitterend voorbeeld is de - eveneens onlangs vertaalde - novelle *Point de lendemain* van Vivant Denon (1747-1825), een hoveling van Louis XV, die zich nadien met benijdenswaardige souplesse wist aan te passen aan Revolutie, Empire en Restauratie. Na als amateur-archeoloog te hebben deelgenomen aan de veldtocht in Egypte, werd hij door Napoleon benoemd tot directeur van het zojuist tot nationaal museum getransformeerde Louvre, waarvan een der vleugels nog altijd naar hem is vernoemd.

Point de lendemain, voor het eerst gepubliceerd in 1777, bleef zijn enige bijdrage aan de schone letteren. Een sober verhaal over een wonderlijke liefdesnacht, met een listige intrige waarvan de scherpe kantjes als het ware oplossen in het betoverende decor. 'De duisternis deed alles met elkaar versmelten', lezen we, en dat tekent de atmosfeer. Het genot valt samen met de bijzonderheid van het ogenblik en neemt achteraf de vorm aan van een 'mooie droom'. Al bij voorbaat wordt gezinspeeld op de 'herinnering' die de toevallige geliefden aan hun eenmalig avontuur zullen overhouden.

Volgens Milan Kundera (die de novelle een belangrijke plaats geeft in zijn laatste roman *La lenteur*) laat Denon zien dat liefde en redelijkheid in de achttiende eeuw nog moeiteloos konden samengaan, ook al ontbreekt iedere moraal. In zekere zin geldt hetzelfde voor de zoveel onstuimiger erotiek van Mirabeau, maar bij hem bevat de redelijke legitimatie van de lust wel degelijk een morele boodschap - iets wat zijn revolutionaire tegenstanders in hun deugdzame verontwaardiging liever over het hoofd zagen.

Vivant Denon en Mirabeau vertegenwoordigen twee uitersten van de achttiende-eeuwse libertijnse literatuur. Aan de ene kant een heldere klassieke vorm en een aristocratisch hedonisme zonder illusies, aan de andere kant een grillige afwisseling van literaire registers en een verlicht pathos dat ondanks de schijn van cynisme zijn vertrouwen in de toekomst stelt.

Voor de moderne lezer behoren beide inmiddels tot het verleden. Maar dat hoeft hun aantrekkelijkheid niet te verminderen, op voorwaarde dat de vertaling geen roet in het eten gooit. Gelukkig hebben zowel Zsuzsó Pennings (Denon) als Corine Kisling en Paul Verhuyck (Mirabeau) degelijk werk afgeleverd, een enkele uitglijder bij de laatsten (het 'super-gebeuren' en oubollige varianten als 'te droes' en 'pim-portelooi' voor het inderdaad lastige 'foutre' dat de verteller van *Mijn bekering* om de andere zin in de mond neemt) daargelaten.

(de *Volkskrant*, 23-2-1996)